

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Gestaltningssprogram -

en komparativ studie med fokus på text och bild av tre kommuners kommunikation

Författare:
K L Rheyneuclaudes
katinkalouise@spray.se

Examinator/handledare:
Magnus Rönn, Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Att utvärdera arkitektur – teorier och metoder, AD242V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, VT 2015

Abstract

This essay is an analysis made of Aesthetic Programs (AP) concerning public space in three communities in the vicinity of the city of Stockholm; Solna, Täby and Huddinge kommuner.

The purpose is to better understand what is an AP, how does it communicate and whom is it for? More specifically, the analysis tries to find answers to the following questions:

- what are the goals with an AP?
- how is its content communicated?
- which are the target groups for the AP?
- what is encompassed in the AP?
- is it possible to draw any conclusion about the general outline of an AP?
- are there differences in the APs depending on whether the local authority is part of the regional program RUFSS?
- is there a development of the content of the AP over time?

By dissecting the three APs text and illustrations with regard to a number of concept categories present in the contemporary colloquial, the aim is to better understand the similarities and differences between the APs and thus grasp how an AP could be used in, for instance, a projecting company.

The generic conclusions from this quantitative analysis can be outlined as follows:

- the APs communicate coherently through text and image
- text and image complement each other - they would not be as instructive or understandable on their own
- very few allusions are made to human activities or human values, compared to the amount of references to technical solutions or products
- the contemporary discussions in society about innovation, experience and physical activity are not reflected in the AP
- the target reader seems to be a fellow colleague in the municipality, probably in charge of maintenance or purchasing, or possibly an external land developer
- being part of RUFSS probably alters the content of the AP
- there is nothing indicating that time changes the content of the AP (2007-2014)
- the main goal of an AP seems to be functional

Key words: aesthetic programme, public space, communication, text, illustration

Nyckelord: gestaltningsprogram, offentlig miljö, kommunikation, text, bild

Inledning

Många kommuner använder sig av s.k. *gestaltningsprogram (GP)* som komplement till sina detaljplaner. Ett GP är i sig inte juridiskt bindande så länge det ej kopplas till en detaljplan, eller ingår i exploateringsavtal som sluts med en entreprenör som avser att bebygga ett planområde.

Det finns olika sätt att använda sig av begreppet gestaltningsprogram, som Elisabeth Thornberg påpekar i sin avhandling *Gestaltningsprogram i stadsutvecklingsprojekt*, där hon också gör ett förslag på definition. Thornberg rekommenderar att begreppet används i program med gestaltande avsikter inom arkitektur, stadsbyggnad och infrastruktur. Dessa ”bör ge riktlinjer för miljön till en avsedd helhetsverkan...från en redovisning av principlösningar... till detaljerade beskrivningar av gestaltningen”.¹

I denna uppsats vill jag undersöka tre olika kommuners gestaltningsprogram med avseende på hur text och bild kommunicerar med läsaren, utifrån en handfull samtida kategorier för publika platser i staden. Vilket intryck är det som förmedlas till läsaren och kan man dra några slutsatser om vem läsaren antas vara? Är de gestaltningsprogram i Elisabeth Thornngrens bemärkelse, eller skulle de egentligen kallas för något annat?

Bakgrund

På min praktik på en projekteringsavdelning har jag stött på begreppet *Gestaltningsprogram (GP)*, vilket jag försökt förhålla mig till i arbetet. Jag har dock tyckt att det varit svårt att förstå vad de olika riktlinjerna innebär i praktiken, varför jag valt att fördjupa mig i detta ämne för denna kurs.

En översikt på internet visar att gestaltningsprogram som ingår i exploateringsavtal kan vara både övergripande och detaljerade. I denna uppsats kommer dock fokus ligga på gestaltningsprogram som gäller *offentliga rum/allmänna ytor/offentlig miljö*.

Tre stycken gestaltningsprogram jämförs för att se likheter och skillnader i en dokumentationstyp som kan tänkas få större vikt framöver, i takt med att miljöns (i vid bemärkelse) vikt för människans hälsa uppmärksammas. Ett bevis på detta är det nationella utvecklingsprojekt, ”God arkitektur inom ramen för PBL”, som fått bidrag från Boverket för att undersöka hur man kan kravställa på projekt.²

Under 2010 till 2013 genomfördes också ett regeringsuppdrag: ”Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer” som redovisades under 2014.³

¹ Thornberg, sid 39

² Rapport från projektet ”Hitta god arkitektur inom ramen för PBL”

³ Rapport från projektet ”Gestaltning av offentliga miljöer”

Syfte

För att förstå begreppet *gestaltningssprogram* har jag valt att göra en analys av text och illustration utifrån några valda begreppskategorier. Dessa kategorier är valda utifrån termer som vi gått igenom i kursen, *Att utvärdera arkitektur - teorier och metoder*, och som används flitigt i den rådande stadsbyggnadsdebatten. För att öka sannolikheten för att få ett allmängiltigt underlag har jag valt tre program som rör allmän mark från varsin kommun i direkt anslutning till Stockholms Stad: Solna, Täby och Huddinge.

Frågor

Genom att studera dessa tre gestaltningssprogram önskar jag få en djupare insikt i:

- vilka mål kommunen har med att ta fram ett GP?
- hur kommunen kommunicerar innehållet i GP?
- vilken målgruppen är för dokumentet?
- vad som omfattas av ett GP?

och vidare:

- kan man utifrån analysen göra ett generellt antagande om vad en GP bör ta upp?
- kan man se skillnad på om kommunen ingår i den regionala satsningen på regionala stadskärnor eller inte?
- kan man se en utveckling i tiden av gestaltningssprogrammets innehåll?

Nyckelbegrepp

Förutom termen *gestaltningssprogram* är *offentlig miljö* och *allmänna ytor* centrala begrepp.

Ett *gestaltningssprogram* är i sig inget juridiskt bindande dokument om det inte knyts till en antagen och gällande detaljplan. Det är ett dokument i vilket kommunen anger och beskriver de styrande riktlinjerna för den fysiska utformningen av en plats.

Allmänna ytor och *offentlig miljö* är synonyma begrepp. De avser de fysiska platser som tillhör kommunen och som är till för allmänheten att vistas på. Exempel på dessa platser är parker, lekplatser och gator.

Teori och metod

Undersökningen baseras på en analys av den skriftliga dokumentation som ligger på respektive kommuns hemsida. Dokumenten är offentliga och får därmed anses vara relevanta och användas i praktiken.

Uppsatsen baseras likaså på litteratur som delats ut under denna kurs tidigare del och på uppsatser från tidigare kurser i samma ämne.

Material - Data

Till grund för analysen ligger kommunernas egna dokument:

- Gestaltungsprogram för allmänna ytor i nordvästra Arninge - Ulltuna (SBK 2010)
- Gestaltungsprogram för Huddinges offentliga miljöer (Arbetsgrupp 2014)
- Gestaltungsprogram för Solna Stads offentliga miljöer (SBF 2007)

Urval av program

De valda gestaltungsprogrammen

- behandlar enbart kommunernas offentliga miljöer och ingår alltså inte i något markexploateringsavtal med annan part. Dessa ser olika ut beroende på vilka parterna i programmen är.
- har tagits fram utanför den direkta detaljplaneringen och ligger således inte i någon särskild fas i planerings/byggprocessen. De gäller både kommunal mark och framtida exploatering av offentliga miljöer.

De tre programmen har valts av följande skäl:

- kommunerna ligger i direkt anslutning till Stockholm och förväntas därför hålla en viss kvalitet i sin gestaltning, eftersom Stockholm vill uppfattas som världsstad. Syns det i kommunikationen?
- två av kommunerna ingår i RUFS - Regional Utvecklingsplan för Storstockholm. Dessa är Huddinge och Täby som ligger på varsin sida om Stockholms stad. De borde kunna ge mer allmängiltiga svar än om kommuner med mycket olika geografiska och socioekonomiska förutsättningar valts.
- de två RUFS-kommunerna jämförs med Solna som inte ingår i RUFS. Syftet är att se om det föreligger några uppenbara skillnader som kan bero på att två av kommunerna är "satsningsområden". Syns det i kommunikationen?
- programmen har tagits fram under olika tidsintervall vilket gör att man kan undersöka en tidsrelaterad utveckling av innehållet.

Programmen kan övergripande beskrivas enligt nedanstående sammanfattning:

	Huddinge	Solna	Täby
År	2014	2007	2010
Ingår i RUFS	Flemingsberg och Kungens kurva	nej	Arninge
Antal sidor	32+11	31	23
Avsändare	Huddinge kommun	Stadsbyggnadsförvaltningen	Stadsbyggnadskontoret
Implicit eller uttalad målgrupp	Internt	Internt	Byggherrar

	Huddinge	Solna	Täby
GP's syfte	<ul style="list-style-type: none"> - riktlinjer vid möbleringen av det offentliga rummet - komplement till gatuavdelningarnas tekniska handbok - för att få en mer harmonisk och trivsamt stadsbild - ange när programmet inte ska följas. 	<ul style="list-style-type: none"> - standard vid utformning av allmän mark - riktlinjer för kvartersmarks utformning - norm för kommande GP - definiera vad som ska finnas - definiera vad som inte får förekomma 	<ul style="list-style-type: none"> - verktyg för att kvalitetssäkra gestaltningen av allmän platsmark - ska användas så att utförandet ryms inom ramarna för projektets budgetramar. - för kommunen och byggherrar gemensamt underlag för projektering och byggande - verktyg i kontakten med konsulter och entreprenörer

Metod

Uppsatsen består av en komparativ studie i två delar.

Den första delen är en begreppslig analys av **texten** i de tre programmen utifrån kategoribegrepp som varit särskilt relevanta i kursen och i den rådande samhällsdebatten. Dessa samlingsbegrepp är:

- hållbarhet
- innovation
- gestaltning
- tillgänglighet
- estetik
- upplevelse
- kvalitet
- mänskliga värden

Den andra delen är en analys av programmets **illustrationer** och delas in i deras representation av följande:

- människor
- tekniska lösningar
- produkter
- natur
- aktiviteter
- kultur

Valet har gjorts utifrån de existerande bilderna och inte utifrån på förhand valda kategorier. Avsikten är att se hur illustrationerna hänger ihop med texten och de begrepp som är aktuella i samtidens stadsbyggnadsdiskurser och deras förekomst i programmen.

Resultat

Textanalys

Utifrån den samtida debatten om samhällsutvecklingen har sju aktuella begrepp valts ut för att analysera deras förekomst i de tre programmen. Dessa begrepp har också varit en del av det som kursen tagit upp.

Nedan följer en sammanställning över de beskrivningar som förekommer i respektive kommuns program och som kan kategoriseras under de olika begreppen. De citerade beskrivningarna återfinns i tabellen i bilaga 1.

	Huddinge	Solna	Täby	Totalt
Hållbarhet	7	2	9	18
Innovation	0	0	2	2
Gestaltning	34	22	15	71
Tillgänglighet	14	14	7	36
Estetik	13	13	5	31
Upplevelse	0	5	11	16
Kvalitet	0	2	5	7
Mänskliga värden	9	10	6	25

Fördelningen har en tydlig slagsida mot beskrivningar av *gestaltungsparametrar* i samtliga tre kommuner.

Det begrepp som kanske syns mest i debatten de senaste åren, *innovation*, verkar inte vara något som någon av de tre kommunerna trycker särskilt hårt på, endast Täby nämner två svepande beskrivningar av innovationer i sitt GP.

Det är också förvånande att programmen innehåller få referenser till begreppet *kvalité*, trots att detta diskuteras mycket i samhället, särskilt inom arkitektens område.

Solna, som har det äldsta programmet, har mer allsidiga riktlinjer och behandlar - förutom *gestaltning* och *tillgänglighet* - *estetik* och *mänskliga värden*.

Täby betonar utöver *gestaltning* även vikten av *upplevelse* och är den kommun som har det mest mångsidiga innehållet i sitt program.

Det yngsta programmet, från Huddinge, nämner vare sig *kvalitet*, *upplevelse* eller *innovation*. Här fokuserar man i stället på *gestaltning*, *tillgänglighet* och *estetik*.

Illustrationsanalys

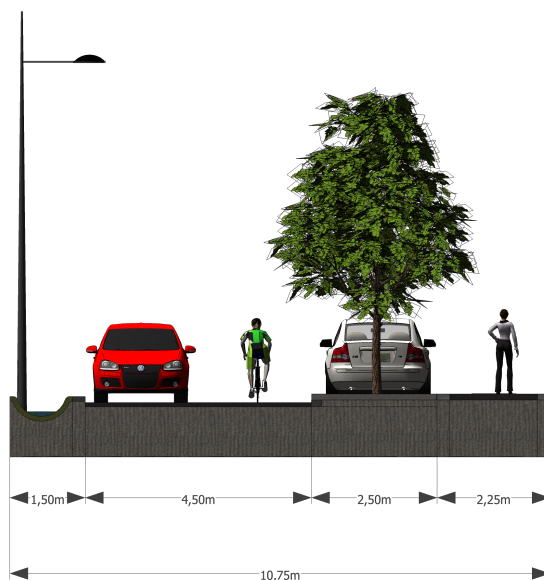
Programmen har illustrationer bestående av foton, kartor och teckningar. Nedan följer en kvantitativ bedömning av fördelningen. En illustration kan naturligtvis innehålla flera motiv samtidigt, såsom t ex en människa som tittar på ett konstverk i en teknisk lösning, den har då klassificerats i alla relevanta grupper.

Exempel på produktfoto från Täbys GP.

Exempel på produktfoto från Huddinges GP.

Exempel på skiss av teknisk lösning på gatugestaltning från Solnas GP.

	Huddinge	Solna	Täby	Totalt
Människor	- foto: 2 - karta: 0 - skiss: 5 - totalt: 7	- foto: 3 - karta: 0 - skiss: 8 - totalt: 11	- foto: 7 - karta: 0 - skiss: 4 - totalt: 11	- foto: 12 - karta: 0 - skiss: 17 - totalt: 29
Tekniska lösningar	- foto: 28 - karta: 5 - skiss: 5 - totalt: 38	- foto: 28 - karta: 2 - skiss: 4 - totalt: 34	- foto: 8 - karta: 9 - skiss: 5 - totalt: 23	- foto: 64 - karta: 16 - skiss: 14 - totalt: 94
Produkter	- foto: 45 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 45	- foto: 39 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 39	- foto: 2 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 2	- foto: 86 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 86
Natur	- foto: 1 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 1	- foto: 8 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 8	- foto: 10 - karta: 1 - skiss: 10 - totalt: 21	- foto: 19 - karta: 1 - skiss: 10 - totalt: 30
Aktiviteter	- foto: 1 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 1	- foto: 0 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 0	- foto: 2 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 2	- foto: 3 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 3
Kultur	- foto: 4 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 4	- foto: 0 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 0	- foto: 2 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 2	- foto: 6 - karta: 0 - skiss: 0 - totalt: 6

Ovanstående tabell visar hur viktiga illustrationer av *tekniska lösningar*, oftast i form av foton, är i de tre GP.

Däremot läggs mycket litet emfas på illustrationer av *aktiviteter* och *kultur* i de olika programmen.

Det mest slående är användandet av *människor* i olika illustrationer.

Av totalt 29 illustrationer är det endast i en handfull foton som människor spelar huvudrollen. I de flesta sammanhang är de med som skalfigurer, framförallt när de förekommer i skisser som redovisar tekniska lösningar. Ett enda foto visar en person med ansiktsdragen tydligt skönjbara och som uppvisar en emotion.

Täby sticker ut på flera sätt; här visas många bilder på *natur* ”för naturens egen skull”. I gengäld finns nästan inga illustrationer på *produkter*, till skillnad från de övriga GP där de klart överväger i antal.

Tabellen ovan visar att GP på grundval av illustrationsmotiven får karaktären av anvisningar för projektering och inköp av produkter. Inga allusioner görs till känslor som ska framkallas hos den som bor, arbetar eller vistas på kommunens offentliga mark.

Diskussion

Av läsningen av de tre kommunernas gestaltningsprogram framgår många likheter i innehåll, men också några skillnader.

Likheter

Generellt om de tre programmen kan sägas att de fokuserar tekniska lösningar och ger konkreta exempel på produkter som bör användas i utemiljön, som armatur, papperskorgar, bänkar och träd.

De tre kommunerna behandlar lösningar som skulle kunna räknas som *innovation* lika styvmoderligt, dvs inte alls. Endast Täby nämner att ett av kommunens områden, Strandparken, ska vara nyskapande och särskiljande - dock utan att ange på vilket sätt. Ingenstans kan man läsa om nya ytmaterial som ska testas, t ex för att uppnå isfria gator, eller om tömningsfria papperskorgar kopplade till en kommunal "centraldammsugare" till värmeverket.

Tillgänglighet ligger i fokus med mer eller mindre detaljerade riktlinjer för utformning av utemiljön, dels avseende belysning, soffplacering och markberedning. Det framstår som ett viktigt mål för gestaltningen.

Estetiken betonas i de tre programmen, särskilt med fokus på belysningens vikt i omgivningen. Solna och Huddinge går in styrande på färg- och produktval, till skillnad från Täby som outtalat verkar antyda att det estetiska ligger i det naturliga.

Hållbarhet tas upp i de tre programmen, dock inte i lika stor utsträckning och med olika innebörd. I Täby handlar det om miljöaspekten, medan det i Solna och Huddinge innebär att de tekniska lösningarna ska ha lång livslängd och låg förvaltningskostnad. Med tanke på att hållbarhet är ett övergripande mål i samhället är det överraskande att det inte får mer en mer framträdande roll. Man hade kunnat förvänta sig åtminstone en hänvisning till kommunens övergripande miljömål, t ex.

Programmets huvudinriktning är av förklarliga skäl mer eller mindre detaljerade beskrivningar av den offentliga miljöns *gestaltning*. Oftast består dessa i handgripliga rekommendationer/krav på tekniska lösningar såsom hur typgator ska planeras i förhållande till vilken funktion dessa har.

Ytmaterial och offentliga möbler specificeras i Huddinge och Solna, medan Täby har mer övergripande rekommendationer. Solna och Täby betonar användningen av träd som gestaltningsmässiga ingredienser. Samtliga kommuner poängterar belysningens vikt, både vad gäller ljusflöde och armaturens plats. Endast Huddinge beskriver särskilt utformningen av cirkulationsplatser.

Även när det gäller begreppet *mänskliga värden*, liknar de tre kommunerna varandra. Trygghet, orienterbarhet och trivsamt återkommer som begrepp med mer eller mindre utförliga förklaringar på hur dessa tillstånd ska åstadkommas. Huddinge trycker också på aspekten arbetsmiljö i samband med tömning av papperskorgar. Täby tar upp stolthet som något man vill framkalla i samband med utformningen av Strandparken som man vill ska bli ett varumärke för kommunen.

I sammanhanget är det intressant att notera att ingen av de tre kommunerna använder sig av illustrationer av *människor* i någon större utsträckning. Gestaltningsprogrammen behandlar utrymmen som utgör en stor del av människors vardag - den offentliga miljön - och ändå används människor som stiliserade skalfigurer eller fotograferade på ett avstånd som inte medger att man urskiljer några individuella drag eller känslouttryck. Dessa miljöer har användning som övergripande mål - det borde därför funnits fler referenser till mänskliga värden som inbjuder till att ta miljön i besittning.

Ingen av programmen ger rekommendationer för torgens utformning, mer än till hur soffor och papperskorgar ska placeras. Detta föranleder frågan om hur och vem som bestämmer hur dessa ska se ut. Det finns heller inga referenser till hur informationstavlor ska utformas eller placeras.

Olikheter

Solna och Täby använder några gånger uttryckligen begreppet *kvalitet* i sina program, till skillnad från Huddinge. I båda fallen anges materialstandarden som ett kriterium på hög kvalitet och i Täby ska det vara hög arkitektonisk och konstnärlig kvalitet på gestaltningen av Strandparken. Det ska vara en "finpark".

Vad avser kategorin *upplevelser* sticker Täby ut. Detta beror dels på att kommunen flera gånger använder ordet som sådant, dels också verkar vilja förmedla att Arninge erbjuder flera olika sorters upplevelser över tid och plats.

Såväl Täby som Solna försöker framhålla hur det ska upplevas/kännas att vistas i de olika områdena. I Huddinges gestaltningsprogram anas ingenting åt det hållet trots att man tar upp vikten av att använda konst, utan det är mer tekniskt/funktionellt inriktat.

De olika sätten att beskriva tekniska lösningar, produktval och natur anger att det mer eller mindre medvetet finns olika *målgrupper* för dessa GP. Täby skriver att läsaren kan utgöras av bl. a. byggherrar, medan Täby och Haninge verkar ha kommunförvaltningen som målgrupp.

Koherens mellan text och bild

Generellt hänger illustrationerna ihop med texterna i de tre gestaltningsprogrammen.

Inte oväntat beskriver således majoriteten av *fotona* tekniska lösningar samt ger exempel på de typprodukter som respektive kommun anser vara relevanta att använda.

Ritningarna visar generellt på hur olika typgator ska gestaltas, med avstånd mellan de olika elementen, t ex träd, cykel- och gångbanor och armatur.

Kartorna som används beskriver indelningen av kommunen i olika delområden, dels för att orientera läsaren geografiskt, men också för att peka på vilket slags karaktärsområde som behandlas, t ex Strandparken i Täby.

Ytterst få bilder representerar *människor*. Detta är litet märkligt eftersom det är just människor som vistas i de offentliga miljöerna, oavsett om man bor, arbetar eller bara vistas utomhus. Texten gör nedslag i mänskliga värden som miljön ska framkalla - trygghet, tillgänglighet och orienteringsförmåga. Det skulle kunna illustreras med hjälp av t ex en närbild på glada människor med rullatorer som går nattetid i en upplyst park med kontrastmarkerade gångvägar.

Inte heller *aktiviteter* eller *kultur* visas i många bilder, vilket korresponderar till mängden text som ägnas åt att beskriva dessa företeelser i den offentliga miljön.

Utöver illustrationer av tekniska lösningar och produkter, är det foton av *natur* som förekommer i programmen. Även här sticker Täby ut, med avseende på Täbys rika text om naturen i Arninge-området. Texten handlar också mycket om naturens värde för området, även för dess djurliv.

Som exempel på när text och bild inte hänger ihop kan Huddinges GP nämnas. Här skriver man i texten på ett detaljerat sätt om hur parksoffor ska vara utformade för att kunna användas av personer med nedsatt rörlighet - detta har dock inte fångats upp i illustrationerna. Man illustrerar heller inte uttryckligen hur t ex kontrastmarkeringar kan utformas, eller på vilket sätt en viss belysningsarmatur möter kraven på icke-bländning. Illustrationerna ska tala för sig själva.

Genom att använda skisser lägger kommunen till information om hur gestaltningen av gatunäten ska göras, genom att placera produktfoton visar man på hur man vill att den offentliga miljön ska möbleras. Färgkulörer läggs ut och anger hur bänkar och papperskorgar ska målas. Illustrationer och text kompletterar varandra och ger, var för sig, ny information till läsaren. Få ”feel-good”-beskrivningar används i text eller bild; kommunikationen är oftast inriktad på fakta och information.

Sammanfattningsvis kan sägas att text och illustration oftast hänger ihop; programmen fokuserar i både text och bild på gestaltningen av tekniska lösningar och produktval, dock utan att göra någon tydlig koppling till hur de är anpassade till människornas användning. Texten skulle vara betydligt mindre instruktiv utan illustrationerna och illustrationerna skulle kunna missförstås utan texterna. Båda kategorierna kommunicerar med läsaren, oftast på ett unisont sätt.

Slutsats

Efter genomläsning och analys av gestaltningsprogrammen tillhörande Huddinge, Solna och Täby skulle man kunna dra slutsatsen att varje kommun skriver sina program utefter sina förutsättningar, men att man hämtar inspiration från varandra - vilket märks i programmens källförteckningar.

De valda kommunernas program är ungefär lika långa, tar upp ungefär samma saker och fördelar innehållet ganska jämt mellan text och bild. Det är svårt att se någon förändring över tiden (2007-2014), kanske därför att tidsintervallet är för kort.

Det går inte se några trender i programmen. Även om begreppen hållbarhet, innovation och upplevelse finns med i Solnas och Täbys dokument saknas dessa perspektiv på ett mer påtagligt sätt.

Trots dessa likheter finns det tydliga skillnader mellan programmen. Medan Huddinge har karaktären av en teknisk handbok kopplad till inköpsavdelningens avtal, ger Täby intrycket av ett något mer visionärt tänkande med hårdare betoning på ekologiska och mänskliga värden. Solnas dokument liknar mer Huddinges än Täbys i detta avseende.

Det känns naturligt att dra slutsatsen att den målgrupp man haft för ögonen sett annorlunda ut i de olika fallen. I Huddinge och Solna verkar det mer vara ett internt dokument för kommunens förvaltning att följa, medan Täby försöker förmedla riktlinjer avsedda också för kommunikationen med byggherrar.

Inget av dokumenten ser ut att vara avsett för målgruppen nuvarande och framtida boende och arbetande i respektive kommun. Det hade i så fall varit rimligt att anta att innehållet skulle ha mer "säljande" formuleringar och bilder avsedda att inge känslor hos läsaren.

Målet med ett GP är att kommunicera pragmatiska riktlinjer för en funktionell fysisk gestaltning av den offentliga miljön för kommunens förvaltningsrepresentanter.

För Täby verkar målet vara något annorlunda - kanske för att Arninge ingår i den regionala utvecklingsstrategin på regionala stadskärnor? Det är troligt att Flemingsberg och Kungens kurva i Huddinge också kommer att presenteras på ett mer visionärt sätt - det står i Huddinges nuvarande GP att dessa områden är undantagna från programmet. Vågar man här hoppas på ett mer framåtblickande innehåll, med fokus på just innovation, hållbarhet och upplevelser? Och eventuellt ett något mer varierat utbud kring produktvalsmöjligheterna och deras mänskliga koppling?

Sammanfattningsvis kan konstateras att de tre valda programmen, sina olikheter till trots, kvalificerar sig för benämningen gestaltningsprogram i Thornbergs definition. De ger "riktlinjer för miljön till en avsedd helhetsverkan". De individuella programmen är exempel på "principlösningar" - som Täbys - och på "detaljerade beskrivningar av gestaltningen" - som Huddinges.

BILAGA 1

Nedanstående citat är hämtade från respektive gestaltningsprogram.

Tabellen innehåller också några sammanfattningar av flera sidors text som beskriver ingående tekniska principlösningar på olika gators gestaltning.

Blå text markerar text som är specifik för delområdet Strandparken i Täby; lila text är ett sammandrag av funktionellt specifika riktlinjer i GP som skulle ta för mycket utrymme att ha med i tabellen utan att ge mer eller annorlunda underlag till analysen.

	Huddinge	Solna	Täby
Hållbarhet	<ul style="list-style-type: none"> - smågatstenens inköpspris är relativt högt men materialet har lång livslängd och är möjligt att återanvända - möbler bör väljas som är tåliga och lätta att underhålla - robusta möbler minskar antalet reparationer - möblerna bör behandlas med klotterskydd - varmförzinkade metalldelar bör vara målade av miljöskäl, då det annars avger zink till dagvattnet - färgen kan också fungera som rostskydd - synliggörande av dagvatten kan tillföra biologiska och pedagogiska värden till den urbana miljön 	<ul style="list-style-type: none"> - belysningen ska ha lång livslängd, låg energiförbrukning och vara miljövänlig - träd kan länka samman grönområden och fungera som ekologiska spridningskorridorer för trädlevande insekter 	<ul style="list-style-type: none"> - bevara och utveckla parkernas innehåll med tanke på ekologiska värden - växtval bör göras för att gynna den biologiska mångfalden - dagvatten ska synliggöras och utnyttjas som en tillgång i stadsmiljön - marken ska utformas för att motverka alltför höga flöden vid kraftiga regn - största möjliga hänsyn ska tas till existerande gamla ekar vid projektering av Ullnavägen - Strandparkens förutsättningar för gestaltning är att den ska byggas på ett uthålligt sätt så att den är lätt att sköta så att dess kvaliteter lätt kan bibehållas - gräsmatta liksom busk- och perennplanteringar träd och blomsterlök ska anläggas. - Växtval bör gynna den biologiska mångfalden och sträva efter ett varierat utseende över året. - Strandskogens skog lämnas att utvecklas fritt
Innovation			<ul style="list-style-type: none"> - särskiljande och nyskapande arkitektur - Strandparkens högsta arkitektoniska kvalitet innebär att landskapsarkitekturen ska vara nyskapande och särskiljande

<p>Gestaltning</p>	<ul style="list-style-type: none"> - övergången mellan huvudgatan och lokalgata kan markeras som portar, t ex i form av nivåskillnader - samordning ska ske mellan den trafiktekniska utformningen, gestaltningen av gaturummet samt belysningen - rondeller ska vara tydlig genom t ex förhöjning, växtlighet, belysning, materialval och bearbetas till en helhet med sidoområden - cirkulationsplatsens gestaltning ska bidra till höjd uppmärksamhet och god hastighetsanpassning - sikt- och säkerhetsfrågor ska särskilt beaktas - möjligheter till skötsel och underhåll ska beaktas vid gestaltning av rondellen - i områden med mycket snö bör rondellen vara utformad så att den syns även med ett snötäcke - cykling utmed huvudvägnätet sker på separat bana och i lokalvägnätet till största del i blandtrafik - gångtrafik utmed huvudvägnätet sker på separata gångbanor eller i kombination med cykeltrafik - i centrala delar bör gång- och cykeltrafik avskiljas med fysisk kännbar markering - <i>här följer 5 sidor med riktlinjer för bredd för de olika vägtyperna</i> - markbeläggningsen bör vara sammanhållande och anknyta till gatans allmänna karaktär - gångbanorna beläggs i de flesta fall med asfalt - i centrala delar kan betongplattor med fördel användas - kantsten av granit bör i första hand användas - i mindre centrala områden kan betongkantsten användas - större parkvägar bör vara belagda med asfalt - mindre gångvägar kan vara grusade - cykelbanorna ska 	<ul style="list-style-type: none"> - miljöerna ska ha en stadsmässig prägel - det ska tydligt märkas att man närmar sig en centrumbildning genom en stadsmässig helhetskaraktär - det ska finnas en röd tråd mellan de olika kommundelarna genom de omsorgsfullt gestaltade gatorna. - övergången från huvudgatan till lokalgata kan markeras med portar - dessa kan utgöras av nivåskillnad i gatan och växtlighet - träden bildar mellanväggar i det vida gaturummet - gatorna ska innehålla enhetliga och igenkännbara material och typformningar - större korsningar ska vara lätta att identifiera, de kan utformas som unika platser eller som en tydlig del av ett sammanhängande stråk - huvudgatorna kan fungera som grönskande boulevarder som bildar fond åt smala lokalgator utan vegetation - en tydlig utformning av gaturummet med omsorgsfullt val av material minskar behovet av skyltar. Det ska tvinga bilister till låg hastighet vid övergångsställen - cykeltrafiken sker på separata cykelbanor eller i blandtrafik på lokalgator - cykelfält och enkelriktade cykelbanor bör undvikas - det bör ej finnas någon nivåskillnad mellan gång- och cykelbana - en gatas funktion avgör dess klassificering och därmed dess gestaltning - <i>här följer 6 sidor beskrivning av övergripande utformning och 1 sida om stråkens beläggning</i> - <i>sedan följer 7 sidor med beskrivning på stolphöjder, belysningsprinciper och armaturtyper</i> - <i>3 sidor om utformningsprinciper för bänkar, cykelställ, urnor, polare och papperskorgar</i> - <i>1 sida med RAL och NCS-</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - omsorgsfull gestaltning - samordnad färgsättning, utrustning, belysning och materialval - för att skapa ett sammanhållet stadsrum - lekplatsens utformning, växtlighet och karaktär är lika viktiga som redskapen - effektbelysning ska förtydliga de rumsliga sammanhangen - armaturerna ska integreras med arkitekturen och omgivande miljön - belysningsnivåerna ska anpassas efter de olika områdenas karaktär och behov - <i>här följer 7 sidor beskrivning av de olika typgatornas utformning, med bredd, belysningskrav, armaturval samt val och placering av växtlighet</i> - <i>Strandparkens förutsättningar för gestaltning är att</i> • <i>utblickar mot vattnet ska tillvaratas</i> • <i>parken ska samverka med omgivande miljöer såsom strandskogen, kanaltorgen och bostadskvarteren</i> - <i>högre träd i bra skick som finns på udden ska sparas och vara en del i parkens gestaltning</i> - <i>lekparken ska vara en väl integrerad del av Strandparken och samspela med dess gestaltning i utformning och val av material.</i> - <i>här följer en sida med beskrivning på hur området "Kanaltorgen" ska gestaltas m.a.p. ytmaterial, växtval, sittplatser, antal papperskorgar, belysningsplacering, gångbro och stödmur.</i> - <i>ytterligare en sida beskriver "Dagvattensstråkets" utformning och växtval</i> - ett bullerskydd av vall med plank ska anläggas längs Arningeleden med en slussöppning för gång- och cykelväg
---------------------------	--	---	--

<p>Gestaltning</p>	<ul style="list-style-type: none"> - möbler bör vara enkla att ta loss vid reparationsbehov men inte så att det är enkelt att stjäla - papperskorgar ska vara utformade så att inte råttor, fåglar eller nederbörd lätt kommer i kontakt med innehållet - de måste enkelt kunna spolas rena - papperskorgar bör vara dimensionerade för sin plats, vilket styrs av hur frekventerad platsen är - de placeras ut i jämna intervaller utmed gångstråk eller i parker/torgmiljö, i naturliga knutpunkter där gestaltningen tillåter - <i>här följer 5 sidor med gestaltungsriktlinjer och typförslag rörande trädskydd, trädgaller, cykelställ, pollare, räcken och stängsel, gränder och bommar</i> - <i>4 sidor övergripande riktlinjer med typförslag på möblering för kommunens olika zonindelningar</i> - utrustningen bör ha en enhetlig, samordnad färgsättning med ett fåtal kulörer för att binda samman utemiljön - svart och grått är att föredra eftersom de fungerar ihop med omgivningen och inte är för framträdande - markbeläggning ska vara i gråa nyanser - rött kan väljas i vissa miljöer - <i>1 sida med RAL och NCS-koder</i> - dagvattenhanteringen bör gestaltningmässigt fungera bra ihop med den övriga miljön - <i>1 sida om riktlinjer för trädplanteringar</i> - <i>hänvisning till särskild 11-sidig broschyr om GP för belysning inom kommunen</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - formklippta träd är ett effektivt sätt att ge en gata en tydlig stadsmässig prägel - träden kan fungera som rumsavskiljare och hjälpa till att smalna av överbredda gator - de har en hastighetsdämpande effekt - <i>härpå följer 4 sidor beskrivning rörande planteringsytor, trädskydd, riktlinjer för plantering av träd samt ett urval av trädsorter för gatumiljö</i> 	
---------------------------	--	---	--

<p>Tillgänglighet</p>	<ul style="list-style-type: none"> - det är viktigt att tänka på tillgängligheten vid utformning av gatumiljöer - markmaterialet bör främja tillgänglighet genom att inte ha en yta med för grov struktur eller för skarpa eller höga kanter - grunda ränndalar är ett krav - sänkt kantsten vid övergångsställen - utemiljöns möblering ska vara anpassad till användare med högre krav - möblerna får inte placeras så att synskadade riskerar att snubbla över dem - sittplatser bör finnas i anslutning till backar och på viloplan, med ett avstånd på 150-250; i centrala lägen med max 50 meters mellanrum - soffor med armstöd längre än sitsen ska användas i första hand - de ska ha en sitthöjd på 46-50 cm, ha upprätta ryggstöd och inte vara för djupa - speciella barnsoffor kan användas på vissa platser - sofforna ska placeras på fast, plant underlag, indragna från gångyta - det bör finnas utrymme för rullstolar eller barnvagnar att stå bredvid - inkast till papperskorgar bör placeras på en höjd lämplig även för rullstolsbundna - ett konsekvent färgval och användande av kontrastverkan underlättar för synsvaga 	<ul style="list-style-type: none"> - utemiljöerna ska vara tillgängliga - tillgänglighetskraven specas enligt följande: <ul style="list-style-type: none"> • gångstråk får inte innehålla hinder • all utrustning ska placeras i gatans möbleringszon • markbeläggning ska vara slät och halkfri med grunda ränndalar • fri höjd över gångbanan bör ej understiga 2,5 m • gång- och cykelbana ska ha olika markbeläggning med plattlagd gångbana och cykelbana i asfalt • parksoffor ska ha hög sitthöjd och armstöd <ul style="list-style-type: none"> - <i>hänvisning till särskild broschyr om tillgänglighet</i> - antalet typer av möbler bör hållas till ett begränsat urval för att ge ett förenande inslag som ska stärka banden mellan kommunens olika delar. - då alla föremål kan utgöra hinder samlas i möbleringszonen ökar framkomligheten - sofforna ska ha en relativt hög sitthöjd och dessutom vara utrustade med både rygg- och armstöd - de ska vara placerade med ett inbördes avstånd på ca 25 m längs centrala stråk med stor genomströmning - inom övriga centrala stråk bör avståndet vara högst 50 m - i parker kan avståndet vara 100 m 	<ul style="list-style-type: none"> - terränganpassning av gator, gång- och cykelstråk - särskilda åtgärder för att underlätta tillgängligheten till parker och natur - god färgåtergivning ska göra kontraster tydliga - inga höjdskillnader eller skarvar får uppkomma som försvårar tillgängligheten på gatorna - Strandparkens förutsättningar för gestaltning är att den ska vara tillgänglighetsanpassad. - en del av Strandparkens lekplats ska vara tillgänglighetsanpassad, liksom transporten till och från lekplatsen - Ett spångsystem anläggs i Strandskogen för att förbättra tillgängligheten för människor, utan att förändra hydrologi eller påverka växt- eller djurliv.
------------------------------	---	---	--

<p>Estetik</p>	<ul style="list-style-type: none"> - cirkulationsplatsens skala och karaktär måste harmoniera med omgivningen - konstnärliga arbeten ska samordnas med andra element i rondellen och integreras i platsens helhetsmiljö - i vissa gatumiljöer är det lämpligt att använda smågatsten som är ett vackert material som tål hårt slitage och ger ett gediget intryck - papperskorgarnas plastpåse ska synas så lite som möjligt - bullerplank ska anpassas till omgivningen, där färgsättningen harmonierar med omgivande bebyggelse - planteringsurnor placeras i torgmiljöer eller på refuger som ett vackert inslag i den offentliga miljön - de ska ha en enkel, tålig utformning vars design framhäver växterna - tekniska anläggningar bör placeras med omsorg så att de inte hamnar i blickfånget - de bör ha enkel design och fungera färg-och formmässigt med omgivningen - det estetiska värdet i det offentliga rummet ökas med konst i samklang med god arkitektur - konsten hjälper till att stärka ett områdes identitet - dagvattenhanteringen kan utformas på ett estetiskt tilltalande sätt och utgöra ett positivt inslag i gatumiljön - i en stadsmässig miljö bör den få ett stramt hårdgjort utseende med fokus på funktion, medan den i en park kan gestaltas med öppna lösningar 	<ul style="list-style-type: none"> - utemiljöerna ska vara vackra - rätt ljussättning gör stadsrummet vackert - Ljussättning gör stadsrummet vackert - effektbelysning av enskilda element samt julbelysning kan utgöra ett positivt inslag i gatumiljön om den görs på ett välarbetat sätt. - genom att placera all gatuutrustning i den trädplanterade remsan, skapas ett strukturerat och tydligt uttryck i gatumiljön - möblerna ska vara utformade med en enkel och stilren design för att kunna fungera i Solnas disparata miljöer - torgens möblering tas ej med i detta program utan får ha sina egna karaktärer - alla soffor ska ha sits och ryggstöd i grönlackerat trä och svarta metalldelar för att förenkla klottersanering - Solna behöver en neutral färg som binder samman utemiljön och ger ett enat grepp om utrustningen - svart ska återkomma på utrustningsdetaljer som belysningsstolpar, pollare, räcken, metalldelar på gatumöbler, cykelställ - trädelar på bänkar och bord ska vara grönlackerade i mörkgrön nyans - befintliga papperskorgar (i avtal JCDecaux) har en brungrön färg som återkommer i busshållplatsernas ramdelar - betongplattorna, gatustenen och kantstenen ska vara i enhetlig grå skala. 	<ul style="list-style-type: none"> - attraktivt för gående och cyklister med tydliga grönstråk - effektbelysning ska representera platsens skönhet - armaturerna ska inte vara visuellt påtagliga - inga höjdskillnader mellan gator eller skarvar får uppkomma som förfular den offentliga miljön - belysningen i Strandparken ska framförallt bestå av effektbelysning av exempelvis valda träd, planteringar, vattenspegel och andra objekt
-----------------------	---	---	---

<p>Upplevelse</p>		<ul style="list-style-type: none"> - gatustrukturen behöver tydligare skillnad mellan det småskaliga rummet och det storskaliga transportrummet, mellan stadens finrum och vardagsrum - gatumiljön ska präglas av tydlighet där det klart framgår för trafikanterna var de ska korsa gatan, önskvärd hastighet, vem som har företräde - material, färg och form ska väljas så att gaturummet får harmoni och en trafikmiljö skapas där behovet av vägmarkeringar och vägmärken är litet - husens och gatans användning måste stämma överens eftersom gaturummets utformning ger förutsättningen för hur stor grad av liv och aktiviteter som uppstår i gatumiljön - känslan av stadsmässighet ökar med trängre gaturum. Gatan ska vara avgränsad och väl definierad av golv (markbeläggning) och väggar (husfasader, staket, murar, vegetation) 	<ul style="list-style-type: none"> - bevara och utveckla parkernas innehåll med tanke på rekreativa och kulturhistoriska värden - sträva efter ett varierat utseende över året i växtval - utblickar mot vatten och naturmark ska tillvaratas - naturmiljön är en berikande kontrast mot de planerade ytorna - naturmiljön skapar en rik variation av upplevelser - belysningen ska skapa spänning - Ullnavägen ska upplevas som en stadsgata och inte en genomfartsled - området ska ha den traditionella kvartersstaden som förebild - Strandparkens höga arkitektoniska kvalitet innebär att parken ska innehålla flera upplevelsevärden såsom rofylldhet, artrikedom och rymd samtidigt som delarna samverkar i en läsbar helhet med tydlig identitet - Strandskogen ska skötas som naturpark för att bibehålla de kultur- och naturvärden som finns och säkerställa platsens kulturhistoriska, biologiska och rekreativa värden. - en utsiktsbrygga anläggs vid vassruggarna.
<p>Kvalitet</p>		<ul style="list-style-type: none"> - miljöerna ska vara utrustade med material av hög kvalitet - färgåtergivning och ljusutbytet ska hålla en hög standard 	<ul style="list-style-type: none"> - hög arkitektonisk kvalitet - normgivande - en hög kvalitet ska eftersträvas vilket t ex kan innebära ett annat material än asfalt på gång-och cykelytor och parkeringsytor på kanalkvarterens lokalgator - Strandparken ska vara finpark med högsta arkitektoniska kvalitet. Det innebär hög kvalitet i materialen. - i naturmiljön i Strandskogen infogas tydligt artificiella objekt med hög arkitektonisk respektive konstnärlig kvalitet som ger upplevelsen av en bearbetad miljö som tillför området en extra kvalitet. Dessa symboler bildar ett varumärke för området.

<p>Mänskliga värden</p>	<ul style="list-style-type: none"> - gatumiljön ska vara tydlig - gatorna ska ha en övergripande struktur som är lätt att förstå - gatornas markbeläggning ska underlätta orienteringen - smågatsten har en mänsklig skala och visar på att omsorg har lagts ned på gatumiljön - ett medvetet val av möbler och parkutrustning bidrar till att utemiljön upplevs som enhetlig och välordnad - papperskorg ska vara lätta att tömma; de ska inte behöva lyftas alltför högt - komplicerade låsanordningar bör undvikas - vid placering av papperskorg vid en bänk bör det vara någon meter ifrån för att inte soporna ska irritera den som sitter på bänken - nya platser att trivas på och som kan väcka tankar bör skapas kontinuerligt 	<ul style="list-style-type: none"> - gatorna ska ha en logisk och enhetlig struktur som ska vara lätt att förstå - <i>orienterbarhet</i> ska uppnås genom följande: <ul style="list-style-type: none"> • träd och samordnad materialanvändning ger tydlighet och riktning i rummet • siktlinjer och landmärken ska förtydligas • väldigt breda gator smalnas visuellt av genom trädplanteringar och lägre höjd på stolpbelysning • trafikteknisk utformning, gaturummens gestaltning, möblering, utsmyckning och belysning ska samordnas för att alla trafikanter ska kunna orientera sig mot viktiga målpunkter - Ljussättning gör stadsrummet tryggt och begripligt - för att uppnå en behaglig och trygg belyst miljö får bländning inte förekomma - tryggheten ökar om den gående har möjlighet att överblicka sin omgivning. detta åstadkoms genom att belysa gångbana och omgivningen liksom genom att skapa fria siktlinjer. - det ska gå att identifiera en person på ca 10 m avstånd - träd och grönska är viktiga inslag i skapandet av trevliga gatumiljöer. Träd är kanske det viktigaste elementet för orienterbarheten i staden 	<ul style="list-style-type: none"> - en bra lekplats är en del av en helhetsmiljö som inbjuder till lek - allmänljusets ljusvärden ska tillgodose behoven av säkerhet och trygghet - Strandparkens lekplats ska rymma möjligheter till spännande lek för barn 0-12 år. - det är viktigt att lekplatsens miljö är trivsamt för både barn och föräldrar. Belysningen ska samspela med övrig belysning i parken. Belysningsnivån bör vara 7,5-10 lux beroende på siktförhållanden. - Strandskogen ska kännas intressant och färdig och vara en stolthet för de boende. Detta åstadkoms delvis med hjälp av formgivna skyltar som målade beskriver naturparkens naturvärden. - en trygghetsbelysning tillförs övergångszonen till bostadsområdet
--------------------------------	---	---	--

KÄLLOR

INTERNET

Rapport från projektet ”Hitta god arkitektur inom ramen för PBL”, DATUM 2015-06-08
<http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/kompetensinsatser-kring-plan--och-bygglagen/stod-till-nationella-utvecklingsprojekt/hitta-projekt/god-arkitektur-inom-ramen-for-pbl/>

Rapport från projektet ”Gestaltning av offentliga miljöer”, DATUM 2015-06-08
http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2013/gestaltning_av_offentliga_miljoer.pdf

Huddinge kommun 2014, Gestaltningsprogram för Huddinges offentliga miljöer, DATUM 2015-06-08
http://www.huddinge.se/Global/trafik_vagar_och_resande/handbok/gestaltningsprogram/Gestaltningsprogram%20Huddinge%20kommun%20rev%202014-09-19.pdf

Stadsbyggnadsförvaltningen Solna Stad december 2007, Gestaltningsprogram för Solna Stads offentliga miljöer, DATUM 2015-06-08
https://www.solna.se/Global/Stadsbyggnad%20och%20trafik/Styrning/Gestaltningsprogram_Solna.pdf

Stadsbyggnadskontoret Täby kommun 2010, Gestaltningsprogram för allmänna ytor nordvästra Arninge-Ullna, DATUM 2015-06-08
<http://www.taby.se/PageFiles/21777/5.%20Gestaltningsprogram.pdf>

RUFS 2010, DATUM 2015-06-08
<http://www.trf.sll.se/Regionala-stadskarnor/>

KURSLITTERATUR

THORNBERG, E. 2008 ”*Gestaltningsprogram i stadsutvecklingsprojekt*” - avhandling vid KTH Arkitektur TRITA-ARK Akademisk avhandling 2008:2

RÖNN, M., SVENSSON, C., THORNBERG, E. 2006 ”*Arkitektävlingar, gestaltningsprogram och arkitektonisk kvalitet*” TRITA-ARK Forskningspublikationer 2006:1

ROBERTSON, I-G. 2011 ”*Att bygga stad istället för förort*” Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska högskolan